

13

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Με ποιον τρόπο μπορεί η ΔΣ να ενισχύσει τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή

Στο πλαίσιο του Κοινού Έργου ΕΕ-Συμβουλίου της Ευρώπης «Τεχνική βοήθεια για την παροχή καλής διακυβέρνησης στην Ελλάδα», το Υπουργείο Εσωτερικών ζήτησε από το Κέντρο Εμπειρογνωμοσύνης για την Καλή Διακυβέρνηση να διεξάγει μεταξύ Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 2020 προκαταρκτική μελέτη με σκοπό την πραγματοποίηση μιας πρώτης ανάλυσης των λόγων της χαμηλής συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή σε τοπικό επίπεδο, καθώς και του κατά πόσον συντρέχουν λόγοι χρήσης εργαλείων συνεργασίας για την υποστήριξη έμμεσων ή άμεσων πολιτικών ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου.

1. Εισαγωγή

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει αναγνωρίσει τη δημιουργία, αλλά και τη βελτίωση των συνθηκών που θα επιτρέψουν την πλήρη και ενεργή συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική και τη δημόσια ζωή ως θεμελιώδη στοιχεία καλής διακυβέρνησης. Το 2003, η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ενέκρινε τη «Σύσταση προς τα κράτη μέλη σχετικά με την ισορροπημένη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων δημόσιας πολιτικής και στο δημόσιο βίο», μέσω της οποίας τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να προάγουν την ισόρροπη εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών στην πολιτική ζωή ως θεμελιώδη τρόπο ενίσχυσης και εμπλουτισμού των δημοκρατικών τους πολιτευμάτων. Κατά τα έτη που ακολούθησαν, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση και το Κογκρέσο των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών ενέκριναν επίσης ψηφίσματα και συστάσεις που υπογράμμιζαν τη σημασία που αποδίδουν όλοι οι κύριοι θεσμοί του Συμβουλίου της Ευρώπης στη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή και διότι το ζήτημα αυτό είναι εξαιρετικά επίκαιρο σε όλη την Ευρώπη. Σύμφωνα με στοιχεία που συγκέντρωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης με σκοπό να αναλύσει τη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις εξουσίας σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, το 2016 οι γυναίκες αντιστοιχούσαν κατά μέσο όρο μόλις στο 19,4% των επικεφαλής των περιφερειακών κυβερνήσεων και στο 13,4% των δημάρχων των κρατών-μελών του ΣΕ²⁵.

Παράλληλα, η καλή διακυβέρνηση είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την επίτευξη της ισότητας των φύλων σε επίπεδο κοινότητας κατ’ αρχήν μέσω της αναγνώρισης των διαφορετικών προοπτικών, αναγκών και ενδιαφερόντων των ανδρών και γυναικών και, δεύτερον μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης δημόσιων πολιτικών, προγραμμάτων, υπηρεσιών και προϋπολογισμών σε συμμετοχική βάση που θα παρέχουν απάτα οφέλη ισότιμα σε όλους τους πολίτες, άνδρες και γυναίκες.

Ως εκ τούτου, σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να λειτουργήσει προπαρασκευαστικά με στόχο τον εντοπισμό προτύπων, προκλήσεων και ευκαιριών που άπτονται της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή σε τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα. Επιπλέον η μελέτη επικεντρώθηκε στο δυνητικό ρόλο των ρυθμίσεων Διαδημοτικής Συνεργασίας (ΔΔΣ) για την προαγωγή της ισότητας των φύλων και των πολιτικών ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε τοπικό επίπεδο.

25 Ισορροπημένη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων: Αναλυτική έκθεση - Στοιχεία του 2016 - Επιτροπή για την Ισότητα των Φύλων (GEC) (2017) Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο: <https://rm.coe.int/analytical-report-data-2016-/1680751a3e>

Ειδικότερα, η προπαρασκευαστική μελέτη είχε σκοπό να συμβάλει στην επίτευξη των ακόλουθων στόχων:

- Ενδυνάμωση των αιρετών γυναικών και των γυναικών στελεχών της δημόσιας διοίκησης σε δημοτικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή σε δημοτικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην ισότητα των φύλων και την καλή διακυβέρνηση.
- Διερεύνηση της δυναμικής της ΔΔΣ στο πεδίο της προαγωγής της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου.

Κατά τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τόσο ποιοτικές, όσο και ποσοτικές μέθοδοι. Η έρευνα περιλάμβανε ενδεικτική επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, ποσοτική ανάλυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή σε τοπικό επίπεδο (βάσει στοιχείων από το Μητρώο Ανθρώπινων Πόρων του Ελληνικού Δημοσίου που τηρεί το Υπουργείο Εσωτερικών) και ποιοτική ανάλυση της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή σε τοπικό επίπεδο (διεξοδικές συνεντεύξεις με ειδικά επιλεγμένους ερωτηθέντες²⁶ και διαδικτυακή έρευνα²⁷). Η μελέτη πραγματοποιήθηκε από εμπειρογνώμονες του Κέντρου Εμπειρογνωμοσύνης για την Καλή Διακυβέρνηση, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου.

2. Ισότητα των Φύλων σε τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η ισότητα ανδρών και γυναικών είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη²⁸. Ειδικότερα, το Σύνταγμα του 1975 αναγνωρίζει ότι «οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις (Άρθρο 4), ενώ με βάση την αναθερώρηση του 2001, απαιτεί από το Κράτος να λάβει θετικά μέτρα για την προαγωγή της ισότητας των φύλων, συμπεριλαμβανομένων και των θετικών δράσεων²⁹. Η επικύρωση της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών από την Ελλάδα (CEDAW)³⁰ το 1983 δηλώνει και τη βούληση της ελληνικής Πολιτείας να αναλάβει πρωτοβουλίες και μέτρα για την προώθηση της ισότητας των φύλων. Το 2018, η Ελλάδα επικύρωσε εξάλλου τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)³¹.

Κατά την τελευταία δεκαετία, στο πλαίσιο των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων του συστήματος τοπικής αυτοδιοίκησης πραγματοποιήθηκαν ουσιαστικές αλλαγές με σκοπό την προαγωγή της ισότητας των φύλων στην Ελληνική κοινωνία σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Οι μεταρρυθμίσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση το 2010 και το 2018 (Πρόγραμμα Καλλικράτης 2010 και Πρόγραμμα Κλεισθένης | 2018) είχαν σημαντικό αντίκτυπο, τόσο από πλευράς αύξησης της εκπροσώπησης των γυναικών στη λήψη αποφάσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο (μέσω της τροπολογίας περί επιβολής ποσόστωσης με βάση το φύλο), όσο και από

26 Ειδικότερα, επιλέχθηκαν 8 ειδικευμένοι ερωτηθέντες από το δημοτικό, το περιφερειακό και το κεντρικό επίπεδο με βάση συγκεκριμένα κριτήρια.

27 Παράλληλα πραγματοποιήθηκε διαδικτυακή έρευνα με σκοπό τη συλλογή στοιχείων από εκλεγμένους εκπροσώπους και δημοσίου υπαλλήλους. Η έρευνα αυτή περιλάμβανε τόσο ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, όσο και ανοικτές ερωτήσεις. Η έρευνα υλοποιήθηκε στην πλατφόρμα διαδικτυακών δημοσκοπήσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης (με βάση το SurveyMonkey). Ο σύνδεσμος εστάλη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε 27 επιλεγμένους συμμετέχοντες από τους οποίους τελικά συμμετείχαν 13 στην έρευνα (8 εκλεγμένοι αντιπρόσωποι και 5 δημόσιοι υπαλλήλοι).

28 Ομάδα Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για τις διακρίσεις κατά των γυναικών στη νομοθεσία και στην πράξη (2019). Η αρχή της ισότητας των φύλων, συμπεριλαμβανομένων και των θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών, εφόσον κρίνεται απαραίτητο, κατοχυρώνεται στα Άρθρα 4, 22 και 116 του Ελληνικού Συντάγματος.

29 Το Άρθρο 22 αναφέρει ότι «Ολοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας», ενώ το Άρθρο 116 διακρύπτει ότι «Εν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών». Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών».

30 Νόμος 1342/1983 περί Κυρώσεως από την Ελλάδα της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών από την Ελλάδα (CEDAW).

31 Νόμος 4531/2018 περί Κυρώσεως της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας.

πλευράς ένταξης των ζητημάτων και των εννοιών της ισότητας των φύλων σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης μέσω νομικών διατάξεων που προβλέπουν, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία ειδικών μηχανισμών προώθησης της ισότητας.

Ενδεικτικά, το Πρόγραμμα Καλλικράτης προέβλεψε την σύσταση Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας των Φύλων (παρότι το 2020 μόνον 6 από τις 13 Περιφέρειες έχουν συγκροτήσει τέτοια επιτροπή), με σκοπό την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλα τα προγράμματα, καθώς και την υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων με επίκεντρο την γυναίκα. Σε τοπικό επίπεδο, το σύνολο των αρμοδιοτήτων στους τομείς της μέριμνας, των κοινωνικών υπηρεσιών και της πρόνοιας - συμπεριλαμβανομένου και του φύλου - πέρασαν στην άμεση αρμοδιότητα των νέων δήμων.

Η ευθύνη για τις πολιτικές ισότητας των φύλων ανατέθηκε ρητά στους νέους Δήμους, οι οποίοι υποχρεώθηκαν μέχρι το τέλος του 2012 να δημιουργήσουν υπηρεσιακές μονάδες Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικής Ισότητας των Φύλων. Οι εν λόγω υπηρεσιακές μονάδες επρόκειτο να αναλάβουν την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, την καταπολέμηση των φυλετικών στερεοτύπων, την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση, την συμφιλίωση επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, την ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στην κοινωνική και πολιτική ζωή και την προώθηση των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, δόθηκε στους Δήμους η δυνατότητα σύστασης ειδικών επιτροπών, όπως για παράδειγμα Επιτροπών Ισότητας των Φύλων (το Δεκέμβριο του 2020 τέτοιες επιτροπές υπήρχαν σε 193 εκ των 332 δήμων), με την συμμετοχή αιρετών εκπροσώπων, δημοτικών υπαλλήλων, εμπειρογνωμόνων σε θέματα φύλου και εκπροσώπων τοπικών ΜΚΟ και στόχο την προετοιμασία τοπικών πολιτικών προαγωγής της ισότητας των φύλων, την επεξεργασία τοπικών σχεδίων δράσης για την ισότητα των φύλων και άλλες παρόμοιες δράσεις. Η διαδικασία αυτή ενισχύθηκε περαιτέρω από το Νόμο του 2019 περί Προώθησης της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, Πρόληψης και Καταπολέμησης της έμφυλης βίας (Νόμος 4604/2019³²), ο οποίος εισήγαγε, μεταξύ άλλων, τον ορισμό του όρου ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο Ελληνικό εθνικό νομικό πλαίσιο³³. Εν όψει της εφαρμογής της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στην πράξη, η επιχειρησιακή διασύνδεση της έννοιας της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και του τι ακριβώς σημαίνει έμφυλη προοπτική θα βοηθήσει αναμφίβολα την τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση.

Το 2010, η Ελλάδα ξεκίνησε την εφαρμογή μιας εθνικής ολοκληρωμένης στρατηγικής ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Ουσιαστικής Ισότητας των Φύλων (2010-2013). Το 2017, ακολούθησε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2016 - 2020) (ΕΣΔΙΦ). Το ΕΣΔΙΦ υπογραμμίζει, μεταξύ άλλων, ότι η ισότητα των φύλων δεν είναι «γυναικείο ζήτημα» αλλά πανανθρώπινη αρχή. Η ισορροπημένη συμμετοχή των γυναικών στη λήψη αποφάσεων είναι ένας από τους έξι (6) στρατηγικούς στόχους του ΕΣΔΙΦ (2016-2020).

3. Πληροφορίες από το πεδίο

Οι τοπικές εκλογές στην Ελλάδα το 2019 ανέδειξαν 19 γυναίκες δημάρχους (σε σύνολο 332 δήμων), ποσοστό 5,7% επί του συνόλου των εκλεγμένων δημάρχων και μία περιφερειάρχη σε σύνολο 13 περιφερειών (ποσοστό

³² ΦΕΚ 50/A/26-03-2019.

³³ Σύμφωνα με τον νόμο, ο όρος ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου ορίζεται ως εξής: «(Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου - gender mainstreaming) είναι η στρατηγική υλοποίησης της ουσιαστικής ισότητας μεταξύ των φύλων, η οποία περιλαμβάνει την ενσωμάτωση της έμφυλης προοπτικής στην προετοιμασία, τον σχεδιασμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση πολιτικών, κανονιστικών μέτρων και προϋπολογισμών με στόχο την προαγωγή της ισότητας ανδρών και γυναικών και την καταπολέμηση των διακρίσεων». Ο όρος ουσιαστική ισότητα των φύλων ορίζεται ως εξής: «Ισότητα των φύλων, η οποία διευρύνει και εγγυάται στην πράξη τόσο την τυπική νομική ισότητα, όσο και τη διάσταση της ισότητας των φύλων που άπτεται της προστασίας αλλά και της λήψης διορθωτικών ή επανορθωτικών μέτρων, εγγυάται ίσες ευκαιρίες σε κάθε πτυχή του ιδιωτικού και δημόσιου βίου, εξαλείφει τις διακρίσεις και την πληθώρα ανισοτήτων και βελτιώνει ουσιαστικά τις συνθήκες διαβίωσης των γυναικών ή των πολιτών ανεξαρτήτως φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και φυλετικής ταυτότητας».

7,7% επί των εκλεγμένων περιφερειαρχών). Σε επίπεδο συμβούλων οι γυναίκες, τόσο σε επίπεδο περιφέρειας, όσο και σε επίπεδο δήμου, αντιστοιχούν κατά μέσο όρο στο 12,2% επί του συνόλου. Σε περιφερειακό επίπεδο, οι γυναίκες αντιστοιχούν στο 21,8% επί του συνόλου των αιρετών αξιωματούχων, ενώ σε δημοτικό επίπεδο αντιστοιχά σε ποσοστό 11,6%. Η μελέτη επίσης καταδεικνύει ότι οι γυναίκες που συμμετέχουν στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι πολύ νεώτερες από τους άνδρες.

Στην δημόσια διοίκηση (δημοτικό και περιφερειακό επίπεδο) το 45,5% των υπαλλήλων είναι γυναίκες (45,5% στους δήμους και 50,9% στις περιφέρειες). Σύμφωνα με τη μελέτη, οι γυναίκες έχουν κατά μέσο όρο υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που υπηρετούν στη δημόσια διοίκηση ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 40-50 ετών, τόσο στους δήμους όσο και στις περιφέρειες. Σε όλες τις άλλες ηλικιακές ομάδες, το ποσοστό των ανδρών είναι υψηλότερο από αυτό των γυναικών. Οι γυναίκες καταλαμβάνουν ποσοστό 54,2% των θέσεων ευθύνης.

Σύμφωνα με την πλέον πρόσφατη Έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για το Παγκόσμιο Φυλετικό Χάσμα (2020)³⁴, η οποία καθιστά εφικτή την παρακολούθηση της προόδου σε σχέση με τα σχετικά χάσματα μεταξύ ανδρών και γυναικών στους τομείς της υγείας, της παιδείας, της οικονομίας και της πολιτικής, η Ελλάδα κατέχει την 84η θέση ανάμεσα στις 163 χώρες που μελετήθηκαν (το 2014 κατέλαβε αντίστοιχα την 108η θέση ανάμεσα σε 142 χώρες) όσον αφορά την συνολική αξιολόγηση του Δείκτη Φυλετικού Χάσματος (Gender Gap Index). Επιπλέον, η Ελλάδα κατέλαβε την 87η θέση ανάμεσα στις 162 χώρες που μελετήθηκαν από πλευράς πολιτικής ενδυνάμωσης των γυναικών (το 2014 είχε καταταχθεί 68η ανάμεσα σε 142 χώρες). Η Ελλάδα, εξάλλου, με 51,2/100 πόντους καταλαμβάνει την τελευταία θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση στη βαθμολογία του Δείκτη Ισότητας Φύλων (EIGE, 2019).³⁵ Οι ανισότητες μεταξύ φύλων είναι πιο έντονες στο πεδίο της εξουσίας, παρόλο που η κατάσταση στον τομέα αυτόν έχει βελτιωθεί σε σχέση με το 2005.

Πώς εξηγείται το φαινόμενο αυτό; Η προκαταρκτική μελέτη κατέδειξε ότι τα στερεότυπα που αφορούν το φύλο (και την ηλικία), οι προκαταλήψεις και ο παραδοσιακός ρόλος των φύλων είναι ακόμα παρόντα και επηρεάζουν τις δυνατότητες των γυναικών να επιδιώξουν και να επιτύχουν την πραγματοποίηση των πολιτικών τους φιλοδοξιών. Ο χώρος της πολιτικής ανδροκρατείται και συχνά οι γυναίκες αποφεύγουν να υψώσουν την φωνή τους για να μην καταστούν αντικείμενο κριτικής. Πολλές γυναίκες αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά την εξισορρόπηση εργασίας και οικογενειακής ζωής. Οι γυναίκες αναφέρθηκαν επίσης στην έλλειψη στήριξης από τα πολιτικά κόμματα και σχολίασαν τις μεθόδους στρατολόγησης των πολιτικών κομμάτων, καθώς και την γενικότερη έλλειψη ευνοϊκού περιβάλλοντος (π.χ. Ποσόστωση με βάση το φύλο, υπηρεσίες, κτλ.).

Ταυτόχρονα, η προκαταρκτική μελέτη κατέδειξε ότι οι γυναίκες θέλουν και μπορούν να πετύχουν. Πολλές από τις ερωτηθείσες έχουν εκλεγεί για δεύτερη ή ακόμα και τρίτη φορά. Οι γυναίκες που συμμετείχαν στη μελέτη δήλωσαν σαφώς το ενδιαφέρον τους για την πολιτική και κατέδειξαν ότι διαθέτουν τις δεξιότητες, την ευρηματικότητα και την ανθεκτικότητα που απαιτεί η ενασχόληση με τα κοινά. Πολλές από τις ερωτηθείσες σχολίασαν ότι οι γυναίκες διαθέτουν την ενέργεια, τους πόρους, τις δυνατότητες αλλά και τη βούληση που απαιτείται για να ενισχύσουν και να αναπτύξουν περαιτέρω τις δεξιότητες και τις γνώσεις τους:

«Οι γυναίκες είναι ενεργά μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου και φέρνουν σε αυτό μία νέα ενεργητικότητα. Από τότε που συμμετέχουν περισσότερο στην πολιτική έχει βελτιωθεί η ποιότητα ζωής της μικρής μας κοινότητας».

Ένας από τους κύριους τομείς ενδιαφέροντος της μελέτης ήταν ο τρόπος με τον οποίο αιρετοί και δημόσιοι υπάλληλοι, άνδρες και γυναίκες, βλέπουν τον ρόλο που διαδραματίζει ή/και μπορεί να διαδραματίσει η τοπική

³⁴ <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality>

³⁵ <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/EL>

και περιφερειακή αυτοδιοίκηση όσον αφορά την προαγωγή της ισότητας των φύλων και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην τοπική διακυβέρνηση.

Σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες συμφώνησαν ότι η τοπική/περιφερειακή αυτοδιοίκηση μπορεί να παίξει κεντρικό ρόλο στην προαγωγή της ισότητας των φύλων και ανέφεραν παραδείγματα που κυμαίνονται από την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, ως την πολιτική και τις δράσεις θετικής διάκρισης και από την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών ως την οργάνωση εκστρατειών ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης//ενημέρωσης για την ισότητα των φύλων.

Ειδικότερα, οι προαναφερθέντες εκλαμβάνουν τόσο την τοπική, όσο και την περιφερειακή αυτοδιοίκηση ως προνομιούχο χώρο όσον αφορά την ενασχόληση με ζητήματα ισότητας των φύλων καθώς, αφενός τα δύο αυτά επίπεδα διακυβέρνησης είναι εγγύτερα στους πολίτες και, αφετέρου, μπορούν να διευκολύνουν την υλοποίηση καλών εθνικών και Ευρωπαϊκών πρακτικών στον τομέα αυτό.

Όλοι οι ερωτηθέντες αναγνώρισαν ότι οι Περιφερειακές/Δημοτικές Επιτροπές ισότητας των Φύλων, οι Μονάδες για την Κοινωνική Πολιτική και την Ισότητα των Φύλων και οι Υπεύθυνοι για Θέματα ισότητας των φύλων συνιστούν τους υφιστάμενους μηχανισμούς που δημιουργήθηκαν με σκοπό την ανάπτυξη και την υλοποίηση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου.

Μόνον 1-2 ερωτηθέντες, αμφότεροι εκλεγμένοι εκπρόσωποι, δήλωσαν ότι η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην χάραξη πολιτικής σε δημοτικό/περιφερειακό επίπεδο έχει πλήρως υλοποιηθεί. Όλοι οι υπόλοιποι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι, κατά την γνώμη τους, έχει υλοποιηθεί εν μέρει ή δεν έχει εφαρμοστεί καθόλου:

«Δεν υφίστανται πολιτικές σχεδιασμένες ώστε να συνυπολογίζουν τις ανάγκες και τα συμφέροντα των γυναικών.»

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου δεν υλοποιήθηκε μεμονωμένα σε δημοτικό/περιφερειακό επίπεδο, αλλά σε συνεργασία με άλλα επίπεδα της κυβέρνησης, καθώς και με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ωστόσο, το επίπεδο παρόμοιων πρωτοβουλιών συνεργασίας δεν ήταν επαρκές και αποτελεσματικό, ώστε να ξεπεραστούν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν μεμονωμένοι θεσμοί κατά την υλοποίηση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου.

Οι ερωτηθέντες πρότειναν αρκετούς τρόπους με τους οποίους οι δήμοι ή οι περιφέρειες θα μπορούσαν να παρέχουν στους πολίτες υπηρεσίες περισσότερο ευαίσθητες ως προς τη διάσταση του φύλου. Ειδικότερα, η εκπαίδευση για θέματα ισότητας των φύλων υπογραμμίστηκε ως κεντρική δραστηριότητα που πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω, τόσο για τους δημοσίους υπαλλήλους, όσο και για τους εκλεγμένους αντιπροσώπους, ώστε οι τελευταίοι να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους σε θέματα ισότητας των φύλων σε συνδυασμό με την τοπική αυτοδιοίκηση και τα καθήκοντά της. Τονίστηκε επίσης ο ρόλος της εκπαίδευσης και για τους πολίτες, γενικά, με σκοπό να καταπολεμηθούν τα φυλετικά στερεότυπα και να μετατοπιστεί η νοοτροπία των πολιτών μακριά από τις παραδοσιακές απόψεις για το ρόλο των φύλων στην κοινωνία. Ο αγώνας κατά των διακρίσεων και της βίας λόγω φύλου θεωρείται επίσης ως σημαντικός τομέας που χρήζει περαιτέρω επεξεργασίας μέσω βελτίωσης της συνεργασίας με υφιστάμενα εθνικά δίκτυα (π.χ. Το Δίκτυο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων) και μέσω της ενίσχυσης του ρόλου του Συνηγόρου του Πολίτη. Τέλος, ως ένας ακόμα τομέας στον οποίο ο δήμος/η περιφέρεια μπορεί να παρέχει επιπλέον υπηρεσίες αναφέρθηκε και η ενδυνάμωση των γυναικών ως επιχειρηματιών και, γενικά, ως ενεργών μελών της οικονομικής ζωής της κοινότητας.

Ζητήθηκε επίσης από τους ερωτηθέντες να αξιολογήσουν, με βάση την προσωπική τους εμπειρία, κατά πόσον οι ακόλουθοι παράγοντες συνιστούν εμπόδιο στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου: Έλλειψη γνώσης/αναγνώρισης των θεμάτων φύλου, έλλειψη σχετικού νομικού πλαισίου, έλλειψη σχετικών διαδικασιών, έλλειψη ικανοτήτων/κατάλληλου προσωπικού, έλλειψη χρόνου/πόρων και έλλειψη ενδιαφέροντος/συμμετοχής από τους πολίτες.

Τόσο οι δημόσιοι υπάλληλοι, όσο και οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι θεωρούν την έλλειψη γνώσης/αναγνώρισης των θεμάτων φύλου ως μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι, περισσότερο από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους, δίνουν σταθερά μεγαλύτερη βαρύτητα στη λειτουργία όλων των προαναφερθέντων παραγόντων ως εμποδίων. Επιπλέον, οι δημόσιοι υπάλληλοι υπογραμμίζουν και την απουσία ενδιαφέροντος/συμμετοχής από τους πολίτες ως κορυφαία πρόκληση.

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η Διαδημοτική Συνεργασία (ΔΔΣ) παρέχει τεράστιες ευκαιρίες οργάνωσης κοινής εκπαίδευσης για θέματα φύλου για διαφορετικές ομάδες στόχους: εκλεγμένους αντιπροσώπους, διοικητικούς υπαλλήλους, απλούς πολίτες και άλλους εμπλεκόμενους. Η ΔΔΣ χαρακτηρίστηκε επίσης ως ισχυρό εργαλείο κοινής υλοποίησης δραστηριοτήτων με επίκεντρο την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου. Ακολουθούν ορισμένα χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τις απόψεις των ερωτηθέντων:

«Η συνεργασία μεταξύ δήμων θα βοηθήσει πολύ, δεν έχουμε ανθρώπινους και χρηματικούς πόρους για εκπαίδευση και η ΔΔΣ από αυτή την άποψη έχει τεράστιες προοπτικές».

«Μας ενδιαφέρει η συμμετοχή σε μια προγραμματική συμφωνία για την ισότητα των φύλων (με άλλους δήμους), υπό την προϋπόθεση ότι θα προηγηθεί ανάλυση ώστε να εντοπιστούν κοινά ζητήματα και συμφέροντα για να διασφαλίσουμε ότι η προσπάθεια θα αξίζει τον κόπο. Θέλω να γνωρίζω με ποιόν θα δουλέψω και τι θα αφορά η συνεργασία μας».

«Ο δήμος μας έχει ασχοληθεί με τον εντοπισμό και την προτεραιοποίηση των προβλημάτων που υπάρχουν εν όψει μιας πιθανής διαδημοτικής συνεργασίας. Παρόλα αυτά, η ισότητα των φύλων καταλήγει πάντοτε στο τέλος της λίστας. Δεν γνωρίζω κατά πόσον οι δημοτικοί σύμβουλοι πιστεύουν ότι όλες οι ανισότητες λόγω φύλου έχουν πάψει να υφίστανται ή κατά πόσον δεν κατανοούν πόσο μεγάλη ευκαιρία είναι η συνεργασία με άλλους δήμους».

«Στο παρελθόν, η συνεργασία με το περιφερειακό επίπεδο αποδείχθηκε χρήσιμη, ειδικά όταν οργανώθηκε εκπαίδευση σε θέματα ισότητας των φύλων όχι μόνο για τους δημοσίους υπαλλήλους αλλά και για όλους τους πολίτες». «Τα εν λόγω σεμινάρια και το εργαστήριο αποτέλεσαν μεγάλη ευκαιρία καθώς συνέβαλαν στο να ευαισθητοποιηθούν πολλές γυναίκες σε θέματα ισότητας των φύλων».

«Η συνεργασία σε επίπεδο δήμων για την υλοποίηση προγραμμάτων ευαισθητοποίησης για την ισότητα των φύλων είναι εξαιρετική ιδέα και μπορεί να χρηματοδοτηθεί από την ΕΕ.»

4. Κοιτώντας προς το μέλλον

Γενικά, η προκαταρκτική μελέτη κατέδειξε ότι η Ελλάδα διαθέτει ισχυρό νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την προαγωγή της ισότητας των φύλων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Εξακολουθούν να υπάρχουν ωστόσο περιθώρια βελτίωσης. Διαφορές και ανισότητες ανάμεσα στα φύλα εξακολουθούν να υφίστανται τόσο στο πεδίο της εκπροσώπησης των γυναικών σε θέσεις αιρετών, όσο και σε θέσεις δημοσίων υπαλλήλων. Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου προϋποθέτει την καταβολή προσπαθειών ώστε να διευρυνθεί και να διασφαλιστεί η ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων.

Δεν έχουν όλοι οι Δήμοι και οι Περιφέρειες σαφή εικόνα για τα μέτρα που πρέπει να λάβουν ώστε να ενσωματώσουν τη διάσταση του φύλου στην πολιτική και δημόσια ζωή. Σειρά περιφερειακών και δημοτικών μηχανισμών εξασφάλισης της ισότητας των φύλων εξακολουθούν να μην υφίστανται: ως εκ τούτου κρίνεται απαραίτητη η οικοδόμηση δυνατοτήτων και η παροχή πόρων ώστε να τεθούν σε κίνηση και από αυτή την άποψη, θεμελιώδη σημασία έχει η πολιτική βούληση. Απαιτείται επαναξιολόγηση, ενημέρωση και περαιτέρω διάχυση της εκπαίδευσης σε θέματα ισότητας των φύλων για εκλεγμένους εκπροσώπους και δημοσίους υπαλλήλους, άνδρες και γυναίκες, ως εργαλείου βελτίωσης του ρόλου της γυναικάς στην πολιτική και δημόσια ζωή. Η εκμάθηση, η ενίσχυση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων και δυνατοτήτων από όλους τους εμπλεκόμενους

φορείς σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης είναι στοιχεία θεμελιώδους σημασίας για την ενδυνάμωση των γυναικών και την ενίσχυση της συμμετοχής τους στην πολιτική ζωή και τα κοινά.

Πρέπει να χρησιμοποιηθούν, μεταξύ άλλων, η Διαδημοτική Συνεργασία ή/και άλλα εργαλεία συνεργασίας, ώστε να υποστηριχθούν δήμοι με περιορισμένες δυνατότητες (οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους, γνώσεις σχετικές με τα ζητήματα που αφορούν τα φύλα, κτλ.). Παρόμοια εργαλεία θα ήταν ενδεικτικά:

- Η ανάπτυξη κοινών εγχειρημάτων αξιολόγησης και χαρτογράφησης των φύλων,
- Η ανάπτυξη κοινών, ευαίσθητων προς το φύλο πολιτικών,
- Η από κοινού παροχή υπηρεσιών που δύνανται να επηρεάσουν έμμεσα την συμμετοχή των γυναικών και κυρίως υπηρεσιών που, λόγω της επικρατούσας κουλτούρας και των στερεοτύπων, θεωρούνται παραδοσιακά και με μη ισόρροπο τρόπο ως υποχρέωση των γυναικών (π.χ. φροντίδα των γυναικών και των ηλικιωμένων),
- Η προαγωγή δραστηριοτήτων ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου, συμπεριλαμβανομένων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων,
- Η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ γυναικών δημοτικών συμβούλων και γυναικών δημοσίων υπαλλήλων πέρα από τα στενά όρια του κάθε δήμου (μέσω της δημιουργίας, για παράδειγμα, περιφερειακών δικτύων «πρωτοστατών σε θέματα φύλου»),
- Η ενίσχυση της συνεργασίας με τοπικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για την προαγωγή της ισότητας των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) Ελλάδας <https://eige.europa.eu/countries/greece>

Έκθεση για το Παγκόσμιο Φυλετικό Χάσμα 2020 (Global Gender Gap Report 2020). Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum) http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2019 του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) Ανισότητες στην Ανθρώπινη Ανάπτυξη κατά τον 21ο αιώνα - Ενημερωτικό Σημείωμα για τα κράτη σχετικά με την Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2019 Ελλάδα http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/GRC.pdf

ΝΟΜΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

7η Εθνική Έκθεση στα πλαίσια της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) (περίοδος 2005-2008) (2011) Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ), Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα <https://tandis.odihr.pl/handle/20.500.12389/21158>

Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της έβδομης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας που εγκρίθηκε από την 54η Ολομέλεια της Επιτροπής CEDAW (11η Φεβρουαρίου - 1η Μαρτίου 2013 (2013). CEDAW/C/GRC/CO/7 (2013) <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAghKb7yhslCrOlUTvLRFDjh6%2Fx1pWCT%2BNJkQB%2BECOvrawUqlXuTO%2BAvPXLbccbOj2ZfuplkL0Z77Vj2QxpNZqRbHA7Mh1aw933FUzcf9mPkICt7Fss2>

Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, Σύσταση Rec (2003)3 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη περί ισόρροπης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην λήψη αποφάσεων στην πολιτική και τον

δημόσιο βίο (2003) Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e0848

Ευρωπαϊκός Χάρτης για την Ισότητα ανδρών και γυναικών στις τοπικές κοινωνίες (2006) Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Δήμων και Περιφερειών (CEMR), Βρυξέλλες https://www.ccre.org/docs/charter_equality_en.pdf

Η πολιτική συμμετοχή και εκπροσώπηση των γυναικών στην τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση - Σύσταση 390(2016)1 (2016) Συμβούλιο της Ευρώπης, Κογκρέσο των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών, Στρασβούργο <https://rm.coe.int/1680767272>

Γλωσσάριο για την Ισότητα των Φύλων (2016) Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6947-gender-equality-glossary.html>

Νόμος 1342/1983 περί Κυρώσεως της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, Ελλάδα (1983) Αθήνα.

Νόμος 3852/2010 περί της Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης (2010) Αθήνα

Νόμος 4531/2018 περί Κυρώσεως της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας (2018) Αθήνα

Νόμος 4555/2018 περί Μεταρρύθμισης του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνσης της Δημοκρατίας - Ενίσχυσης της Συμμετοχής - Βελτίωσης της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α.

(2018) Αθήνα Νόμος 4604/2019 περί Προώθησης της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψης και καταπολέμησης της έμφυλης βίας (2019) Αθήνα <http://www.isotita.gr/en/law-4604-2019-substantive-gender-equality-preventing-combatting-gender-based-violence/>

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2016 - 2020) 2018 Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ), Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα <http://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2018/02/National-Action-Plan-for-Gender-Equality-2016-2020.pdf>

ΟΑΣΕ - Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Ελλάδα - Πρόωρες Κοινοβουλευτικές Εκλογές - 7 Ιουλίου 2019 Τελική Έκθεση της Αποστολής Αποτίμησης των Εκλογών (2019), OSCE/ODIHR, Βαρσοβία. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/f/442168.pdf>

Σύνταγμα της Ελλάδας όπως τροποποιήθηκε από το κοινοβουλευτικό ψήφισμα της 6ης Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής (2001). <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf>

ΜΕΛΕΤΕΣ

Ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων: Αναλυτική έκθεση - Στοιχεία του 2016 - Επιτροπή για την Ισότητα των Φύλων (GEC) (2017) Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο <https://rm.coe.int/analytical-report-data-2016/1680751a3e>

Δήλωση Τέλους Αποστολής της Ομάδας Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για τις διακρίσεις κατά των γυναικών στη νομοθεσία και την πράξη (2019). Αθήνα <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24471&LangID=E>

Ελλάδα: Ολοκληρωμένη Εθνική Έκθεση Επισκόπησης Πεκίνο+25 (2020) Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΟΠΙΦ) - Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων - Αθήνα https://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Greece

Κλώκα, Μ. (2019) Ανισότητες στην Ελλάδα: Τα υψηλά ποσοστά νεανικής ανεργίας, η φοροδιαφυγή και οι συνεχίζομενες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον ευάλωτο πληθυσμό καθυστερούν τη θέσπιση ελληνικής προοδευτικής νομοθεσίας για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων. Πρόγραμμα Βιώσιμη Ευρώπη για Όλους (Sustainable Make Europe For all) <https://www.sdgwatcheurope.org/wp-content/uploads/2019/06/6.3.a-report-GR.pdf>

Meier, P., E. Lombardo, M. Bustelo and M. Pantelidou Maloutas (2005) Women in political decision-making and gender mainstreaming: obvious partners? (Γυναίκες, λήψη πολιτικών αποφάσεων και ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου: προφανείς εταίροι;) Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών (The Greek Review of Social Research), 117, 2005, σσ. 35-61
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/9556/9743.pdf>

Ο πληθυσμός της Ελλάδας Φεβρουάριος (2018) Ηλεκτρονικό Δελτίο αρ. 15 - Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ), Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα <http://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2018/02/Observatory-15th-e-bulletin-Population-in-Greece-%E2%80%93-Remarks-about-gender.pdf>

Οι σχετικές με την ισότητα πτυχές των αποτελεσμάτων των Δημοτικών, Περιφερειακών και Ευρωπαϊκών Εκλογών στην Ελλάδα - 2019. Ιούνιος 2019, 21ο Ηλεκτρονικό Δελτίο, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ), Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα <http://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2019/10/Observatory-21st-e-bulletin-The-gender-aspect-of-the-results-of-the-Municipal-Regional-and-European-Elections-in-Greece-in-2019.pdf>

Verbole, A. and I. D. Gaon (2018) Gender Representation in Media throughout the Electoral Cycle (Η εκπροσώπηση των φύλων στα ΜΜΕ κατά τη διάρκεια του Εκλογικού Κύκλου): The Cases of Albania, Bosnia and Herzegovina and Slovenia (Οι περιπτώσεις της Αλβανίας, της Βοσνίας Ερζεγοβίνης και της Σλοβενίας). Εργασία που παρουσιάστηκε στο Διεθνές Συνέδριο περί Διαφοροποίησης των Φύλων στην Βιομηχανία των ΜΜΕ, Λουμπλιάνα - 14-15 Ιουνίου 2018 <https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/2018/genmed-conference-booklet.pdf?sfvrsn=0>

ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Μητρώο Ανθρώπινου Δυναμικού Ελληνικού Δημοσίου (ΜΑΔΕΔ) του Υπουργείου Εσωτερικών: <http://apografi.gov.gr/mitroo.html>